

УДК 349.2:331.45 (477)

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.2.60>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Рогозіннікова К.С.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної діяльності
та спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права та гуманітарних наук
Національного університету водного господарства
та природокористування
ORCID: 0000-0003-2866-408X*

Рогозіннікова К.С. Правові аспекти притягнення до адміністративної відповідальності за порушення норм охорони праці.

Неухильне дотримання вимог чинних нормативних актів в сфері охорони праці є обов'язком роботодавців, що заснували та здійснюють свою діяльність використовуючи працю. Не дивлячись на це, сьогодні в Україні показники професійної захворюваності, виробничого травматизму та інших негативних випадків на підприємствах в Україні свідчать про часті порушення норм та стандартів праці. Поліпшенню цієї ситуації можуть сприяти справедливі та законні застосування у цій сфері заходів адміністративного попередження, припинення та відповідальності. Очевидно, що найбільш ефективною у цьому контексті є адміністративна відповідальність.

У статті акцентується увага на тому, що зіштовхуючись із механізмом адміністративної відповідальності особа-правопорушник перебуває в процесі дії превентивної функції, що забезпечується самою процедурою притягнення до адміністративної відповідальності.

Притягнення до адміністративної відповідальності за порушення норм про охорону і безпеку праці здійснюється відповідно до правил передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. Уповноважені на розгляд цих справ – інспектори праці Державної служби України з питань праці та її територіальних управлінь.

Автор відмежовує поняття виявлення правопорушення від застосування адміністративних стягнень, акцентуючи увагу на різній правовій природі цих явищ.

У науковій статті аналізуються заходи, що здійснюються уповноваженими посадовими особами Державної служби України з питань праці та її територіальних управлінь у результаті виявлення діянь, що містять ознаки порушень вимог законодавчих актів про охорону і безпеку праці.

Автор статті акцентує увагу на гострій необхідності повного, змістовного, об'єктивного та всебічного розгляду будь-якої адміністративно-деліктної справи. Це зумовить з'ясування усіх її істотних обставин та закладе основу в прийнятті справедливого рішення у справі. У статті вказується, що при здійсненні повноважень щодо розгляду адміністративно-деліктних справ інспектори праці зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Ключові слова: охорона праці, адміністративна відповідальність, протокол про адміністративне правопорушення, постанова про притягнення до адміністративної правопорушення, Державна служба з питань праці, право на охорону праці.

Rogozinnikova K.S. Legal aspects of bringing to administrative responsibility for violation of labor protection norms.

Strict compliance with the requirements of current regulatory acts in the field of labor protection is the duty of employers who have established and carry out their activities using labor. Despite this, today in Ukraine the indicators of occupational morbidity, industrial injuries and other negative cases at enterprises in Ukraine indicate frequent violations of labor norms and standards. Fair and legal application of administrative warning, termination and liability measures in this area can contribute to improving this situation. Obviously, the most effective in this context is administrative liability.

The article emphasizes that when faced with the mechanism of administrative liability, the offender is in the process of implementing a preventive function, which is ensured by the procedure for bringing to administrative responsibility itself.

Bringing to administrative responsibility for violation of labor protection and safety norms is carried out in accordance with the rules provided for by the current Code of Ukraine on Administrative Offenses. Authorized to consider these cases are labor inspectors of the State Labor Service of Ukraine and its territorial departments.

The author distinguishes the concept of detecting an offense from the application of administrative penalties, focusing on the different legal nature of these phenomena.

The scientific article analyzes the measures taken by authorized officials of the State Labor Service of Ukraine and its territorial departments as a result of detecting actions that contain signs of violations of the requirements of legislative acts on labor protection and safety.

The author of the article emphasizes the urgent need for a full, meaningful, objective and comprehensive consideration of any administrative tort case. This will lead to the clarification of all its essential circumstances and will lay the foundation for making a fair decision in the case. The article indicates that when exercising their powers to consider administrative tort cases, labor inspectors are obliged to act only on the basis, within the limits of their powers and in the manner provided for by the Constitution and laws of Ukraine.

Key words: labor protection, administrative liability, protocol on administrative offense, resolution on bringing to administrative offense, State Labor Service, right to labor protection.

Постановка проблеми. Безпека людини в сучасному світі залишається однією із пріоритетних завдань кожної правової держави. В свою чергу, безпека та охорона праці, беззаперечно є однією із складових безпеки людини в цілому. Адже людина під час виконання своїх трудових обов'язків, може перебувати під впливом шкідливих і небезпечних факторів та ризиків. Ці явища ставлять під загрозу її здоров'я, а подекуди навіть і життя. Саме тому, законодавча влада цивілізованих держав передбачає різні правові гарантії праці саме для таких працівників. Гарантії праці мають своєю метою максимальний захист працівника від небезпек, що мають місце у його роботі. Як показують дослідження, правові гарантії праці забезпечуються не лише посадовими особами державних органів та установ. Хоча, очевидно, що держава в особі компетентних органів не стоїть осторонь цих процесів. І все ж, найчастіше вони забезпечуються саме роботодавцями. Гарантії праці як і вимоги охорони праці знаходять своє відображення в різних нормативно-правових актах. Недотримання вимог нормативних актів сфери охорони праці має наслідком незабезпечення гарантій охорони праці працівника, а подекуди і значної кількості працівників. Наслідком цього є ризик потрапляння працівників в умови праці, що є небезпечними для їх життя і здоров'я.

Метою дослідження є з'ясувати основні правові аспекти притягнення до адміністративної відповідальності за порушення норм охорони праці.

Стан опрацювання проблематики. Різні аспекти відповідальності за порушення норм охорони праці досліджувались багатьма науковцями, серед них: Гуржій А.В., Прокопенко І.В., Дараганова Н.В., Щербина В.І. та іншими. Проте, адміністративна відповідальність в цій сфері потребує додаткових наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Дотримання учасниками трудових відносин законодавчих, підзаконних та локальних нормативних актів в сфері охорони праці є важливою передумовою забезпечення конституційного права людини на безпеку і охорону праці. Чинне трудове законодавство передбачає неухильне дотримання норм та правил охорони і безпеки праці на усіх підприємствах, установах, організаціях різних форм власності та галузевої приналежності. Виключення з правил є підприємства, шкідливі умови на яких ще не усунені та, які мають дозвіл на застосуванні праці на них.

Порушення законодавчих та інших норм права в сфері охорони праці в Україні набувають масового характеру. Про це свідчать показники виробничого травматизму, професійної захворюваності та летальних випадків на виробництвах України. Ці показники щорічно публікуються на сайті Державної служби України з питань праці [1]. З'ясування рівня показників стану виробничого травматизму та професійної захворюваності за останні роки дає підстави вважати про актуалізацію питання застосування заходів юридичної відповідальності в цій сфері. Остання є однією з форм державного примусу, а тому завжди пов'язана з державно-владною діяльністю, з її держав-

ноправовим волевиявленням. Вона встановлюється чи санкціонується державою, передбачається або допускається правовою нормою. Застосувати відповідальність, тобто вимагати звіт у діях уповноважений лише орган, якому таке право надане законом. Адміністративна відповідальність це окремий вид юридичної відповідальності. Її метою є перевиховання правопорушника та інших осіб, шляхом накладення стягнень [7, с. 451].

Адміністративна відповідальність є дієвою не лише через застосування адміністративних стягнень, але й через саму процедуру (механізм) адміністративної відповідальності. Особі, що вчинила адміністративне правопорушення окрім понесення втрат особистого чи майнового характеру приходиться зіштовхуватись із наданням письмових пояснень щодо свого правопорушення, участю в розгляді адміністративно-деліктної справи, спілкування із уповноваженими на розгляд адміністративної справи посадовими особами, витратами пов'язаними із наданням правової допомоги, суспільним осудом та інше. Усе це є наслідками вчиненого особою адміністративного делікту. Тому, зіштовхуючись із цим особа-правопорушник перебуває у процесі дії превентивної функції, що забезпечується процедурою притягнення до адміністративної відповідальності.

На сьогодні, порушення вимог законодавчих та нормативних актів в сфері охорони праці є адміністративним правопорушенням, що передбачене частиною 5 статті 41 Кодексу про адміністративні правопорушення. Санкція за вчинення цього правопорушення - накладення штрафу на працівників від чотирьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності та громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [2].

Притягнення до адміністративної відповідальності за порушення норм про охорону і безпеку праці здійснюється відповідно до правил та норм передбачених чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення. Те ж стосується і визначення суб'єктів уповноважених на розгляд даної категорії справ. Відповідно до статті 231 Кодексу України про адміністративні правопорушення центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці (на сьогодні це Державна служба України з питань праці) розглядає справи: про порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, щодо безпечного ведення робіт, зберігання, використання та обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості та на об'єктах, підконтрольних центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, про порушення законодавства про надра, а також невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці (частини п'ята (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм) і шоста статті 41, статті 47, 57, 58, 93, 94, 188-4) [2]. Отже норма цієї статті передбачає, що правопорушення передбачене частиною 5 статті 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення розглядаються саме уповноваженими посадовими особами Державної служби з питань праці. Це повноваження підтверджується і Положенням «Про Державну службу України з питань праці» відповідно до якого Держпраці відповідно до покладених на неї завдань складає у випадках, передбачених законом, протоколи про адміністративні правопорушення, розглядає справи про такі правопорушення і накладає адміністративні стягнення [3].

Проте це повноваження виконують не лише фахівці що працюють в Державній службі України з питань праці. Також притягнення до адміністративної відповідальності та накладення адміністративних стягнень здійснюється посадовими особами територіальних управлінь Держпраці. Про це свідчать положення про них. Наприклад, відповідно до Положення про Управління Держпраці у Рівненській області затвердженого Наказом Державної служби України з питань праці від 22 червня 2017 року №75 останнє відповідно до покладених на нього завдань складає у випадках, передбачених законом, протоколи про адміністративні правопорушення, розглядає справи про такі правопорушення і накладає адміністративні стягнення [4]. Також це твердження підкріплюється і пунктом 7 Положення «Про Державну службу України з питань праці», яке встановлює, що Держпраці здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи [3].

У свою чергу Кодекс про адміністративні правопорушення визначає різні категорії посадових осіб Держпраці та її територіальних управлінь, що розглядають такі правопорушення. Відповідно до його статті 231 від імені органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право:

1) за адміністративні правопорушення, передбачені частинами п'ятою (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм) і шостою статті 41, статтею 93:

- державні інспектори - штраф до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- головні державні інспектори, начальники інспекцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та їх заступники - штраф до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- начальники управлінь і відділів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та їх заступники - штраф до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- керівник центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, та його заступники - штраф до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

Розглянемо процедуру притягнення до адміністративної відповідальності за порушення зазначених правопорушень. Очевидно, що притягненню до адміністративної відповідальності передують виявлення проступку. Найчастіше вказані правопорушення офіційно виявляються в результаті діяльності спеціалістів служби охорони праці підприємств, установ та організацій, уповноважених профспілками осіб з питань охорони праці та працівниками в результаті надсилання повідомлень зазначених осіб спеціально уповноваженим органам державної влади. Також правопорушення в сфері охорони праці виявляються фахівцями Державної служби з охорони праці України (та їх територіальних органів) в результаті здійснення інспекційних повноважень [5, с. 97]. Відповідно, в результаті виявлення діянь, що містять ознаки порушень вимог законодавчих актів про охорону і безпеку праці, державні інспектори Держпраці та її територіальних органів повинні застосувати заходи, передбачені законодавством. Зокрема:

- оформити Форму 1-ОП «Припис»;

- скласти у випадках, передбачених законом, протоколи про адміністративні правопорушення;

- розглянути справи про адміністративні правопорушення і накладити адміністративні стягнення;

- зупинити, припинити, обмежити експлуатацію підприємств, окремих виробництв, цехів, дільниць, робочих місць, будівель, споруд, приміщень та інших виробничих об'єктів, виготовлення та експлуатацію машин, механізмів, устаткування, транспортних та інших засобів виробництва, виконання певних робіт, у тому числі пов'язаних із користуванням надрами, застосуванням нових небезпечних речовин, реалізацію продукції шляхом видачі відповідного розпорядчого документа у передбачених законодавством випадках, до усунення порушень, які створюють загрозу життю та здоров'ю працівників;

- здійснити контроль за своєчасністю та об'єктивністю розслідування нещасних випадків на виробництві, їх документальним оформленням і веденням обліку, виконанням заходів з усунення причин нещасних випадків [3] (якщо вони були) та інше.

У цьому контексті, державні інспектори зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [8].

Варто зазначити, що значну роль в механізмах адміністративної відповідальності буде саме правопорушення, його зовнішній вияв. Оскільки при проведенні перевірки інспектор праці зможе застосувати припис про порушення норм охорони праці, оформлюючи Форму 1-ОП «Припис», яка є додатком до Типового положення про службу охорони праці затверджену Наказом Державним комітетом України з нагляду за охороною праці від 15.11.2004 N 255 [6]. Інспектор праці також зможе протоколювати діяння що містить ознаки даного правопорушення. Адже, відповідно до статті 231 кодексу Держпраці розглядає справи про порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, щодо безпечного ведення робіт, зберігання, використання та обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості та на об'єктах, підконтрольних центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, про порушення законодавства про надра, а також невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці (частини п'ята (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм) і шоста статті 41, статті 47, 57, 58, 93, 94, 188-4) [2].

При розгляді адміністративно-деліктної справи обов'язково з'ясовуються обставини вчинення правопорушення. До них, зокрема відносять:

- підстави адміністративного правопорушення. Теорія адміністративного права виділяє такі види підстав адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері охорони праці: 1) фактичні (вчинення особою особливого виду правопорушення – адміністративного (тобто наявність ознак правопорушення); 2) юридичні (наявність в діях особи юридичного складу правопорушення: суб'єкта, суб'єктивної сторони, об'єкта, об'єктивної сторони); 3) процесуальні (наявність процесуальних норм, які забезпечують притягнення винної особи до адміністративної відповідальності) [7, с. 451];

- суть адміністративного правопорушення;
- наявність свідків чи очевидців події правопорушення (їх пояснення);
- особа правопорушника (його пояснення). Обтяжуючі та пом'якшуючі обставини правопорушення;
- різні докази та інформація що отримана на основі їх досліджень та інше.

У свою чергу, відповідно до статті 254 Кодексу про адміністративні правопорушення про вчинення адміністративного правопорушення складається протокол уповноваженими на те посадовою особою або представником громадської організації чи органу громадської самодіяльності. Протокол про адміністративне правопорушення, у разі його оформлення, складається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності [2].

Окрім цього, як вже було зазначено, відповідно до Положення «Про Державну службу України з питань праці» остання розглядає справи про правопорушення пов'язані із невиконанням вимог нормативних актів в сфері охорони і безпеки праці і накладає за їх вчинення адміністративні стягнення [3]. Здійснення усіх цих дій повинно відповідати чинному Кодексу про адміністративні правопорушення, стаття 284 якого передбачає одним із видів постанов - постанову про накладення адміністративного стягнення. Стаття 285 зазначеного кодексу передбачає, що ця постанова оголошується негайно після закінчення розгляду справи. Копія постанови протягом трьох днів вручається або висилається особі, щодо якої її винесено [2].

Для висновку, слід зазначити, що відповідно до чинного законодавства інспектори праці Державної служби з питань праці та її територіальних управлінь уповноважені розглядати адміністративні справи передбачені частиною 5 статті 41 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Це зумовлює застосування останніми різних адміністративних заходів при виявленні порушень норм безпеки і охорони праці. Це повноваження реалізовується у:

- застосуванні приписів про усунення порушень законодавства;
- складенні адміністративних протоколів та розгляді адміністративно-деліктних справ;
- застосуванні адміністративних стягнень та оголошенні постанов про притягнення до адміністративної відповідальності, інше.

Адміністративна відповідальність за порушення норм охорони праці є надзвичайно важливою серед адміністративних процедур. Адже поряд з тим, що вона забезпечує застосування обґрунтованих адміністративних стягнень до винних у вчиненні даної категорії правопорушень, вона ще й забезпечує превентивну та виховну функції. Саме тому, розгляд адміністративно-деліктних справ застосування протоколів та постанов за порушення норм охорони праці є надзвичайно важливими механізмами в забезпеченні безпеки людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стан виробничого травматизму. Офіційний сайт Державної України служби з питань праці. <https://dsp.gov.ua/stan-vyrobnychoho-travmatyzmu/> (дата звернення: 8.02.2026).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 8.02.2026).
3. Положення «Про Державну службу України з питань праці»: Постанова Кабінет Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 8.02.2026).
4. Положення про Управління Держпраці у Рівненській області затверджене Наказом Держпраці України 22 червня 2017 року №7. https://nmc-ptp.rv.ua/DOK/P_UprDerzhPraci.pdf (дата звернення: 8.02.2026).

5. Пасічний В.Б., Яковчук Я.В. Деякі питання окремих заходів запобігання порушенням норм охорони праці в умовах воєнного стану в Україні. *Вісник УЖНУ. Серія: Право*. 2025. № 87 (1). С. 96–101. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.14>.
6. Типове положення про службу охорони праці затверджене Наказом Державним комітетом України з нагляду за охороною праці від 15.11.2004 N 255. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04#Text> (дата звернення: 8.02.2026).
7. Гуржій А.В. Підстави адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері охорони праці. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 10. 2023. С. 451-454. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/108>.
8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями).. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 8.02.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 01.04.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації: 10.05.2026

© *Рогозіннікова К.С.*, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0